

A Bright-féle vesebetegség említése egy XIX. századi magyar nyelvű, hivatalos orvosi dokumentumban

Kiss István dr.

Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, II. Belgyógyászati Klinika, Geriátriai Tanszéki Csoport és Dél-budai Nefrológiai Központ (Szent Imre Kórház, Nefrológia-Hypertonia Profil-B. Braun Avitum Hungary Zrt. 1. Sz. Dialízisközpont), Budapest

2011-ben éppen ötödik alkalommal került meghirdetésre a „Vese Világnapja”, amely figyelemfelhívást jelent a krónikus veseelégtelenség népbetegséggé válására. Az urémiás állapot, illetve az ahhoz vezető veseeredetű megbetegedések egyik legkorábbi felismerője, leírója és kutató-gyógyítója *Richard Bright* (1789–1858) angol orvos volt. Sokféle szempontból érdemes megemlékezzünk róla éppen a „Vese Világnapja” kapcsán is. Európai tanulmányútja során Magyarországon nem annyira az orvosi élet és az egészségügyi viszonyok érdekelték, mint inkább a gazdasági és kulturális élet, az ország természetrajza és földrajza. Két alkalommal járt hazánkban és élményeit saját rajzaival illusztrált útleírásában örököltette meg. 1820-ban végleg letelepett Londonban, majd *Thomas Addisonnal* és *Thomas Hodgkinnal* együtt Richard Bright a londoni Guy’s Hospital világhírű „tudóstrióját” alkotta. Bright 38 éves korában, 1827-ben, elsőként írja le a nephritis – ma Bright-kórként ismert – klasszikus képét. Egy most előkerült, 1870-ből származó magyar nyelvű orvosi bizonyítványban a Richard Bright által elsőként leírt krónikus vesebetegség és róla elnevezett Bright-kór ismereteink szerinti legrégebbi magyar említése foglaltatik hiteles diagnózisként. A 140 éves dokumentum azt is alátámasztja, hogy a vesebetegségekről megszerezhető ismeretek és a napi gyakorlatban történő alkalmazásuk tekintetében is büszkék lehetünk magyarországi elődeinkre, akik a legkorszerűbb tudást alkalmazták praxisukban. Napjaink egyik legnagyobb kihívása, hogy képesek legyünk az egészségeseket és a betegeket is megfelelően informálni a vesebetegségekről és azok megelőzéséről, kezeléséről. Tegyük ezt azért, hogy gátat vethessünk a járványszerűen terjedő krónikus veseelégtelenségnek és mindemellett tisztelettel adózzunk e betegség egyik legnagyobb tudójának, Richard Brightnak. *Orv. Hetil.*, 2011, 152, 1623–1626.

Kulcsszavak: Richard Bright, Vese Világnapja, veseelégtelenség, orvosi bizonyítvány

Bright’s disease is mentioned in an official Hungarian medical document in the 19th century

The World Kidney Day was announced for the fifth time in 2011, that calls attention to chronic renal failure as it attains the title of endemic. Richard Bright (1789–1858), a British doctor was the first to recognize and describe the uremic state and the kidney diseases leading to it. There are many aspects that the readers should remember him about especially in connection with the World Kidney Day. During his European study tour’s stage in Hungary, he was not so much interested in the country’s medical and health conditions, rather in its economic and cultural life, natural history and geography. He travelled to Hungary on two occasions and recorded his experiences in a personal travel documentation illustrated with his own drawings. He finally established himself in London in 1820 and together with Thomas Addison and Thomas Hodgkin they formed the Guy’s Hospital’s world-famous “scientist trio”. Bright described the nephritis’s classical image, nowadays known as Bright’s disease for the first time at the age of 38 years in 1827. A presently turned up Hungarian medical certificate from 1870 contains the Bright’s disease described by Richard Bright as a written diagnosis. This 140-year-old document also confirms that we can be proud of our

predecessors concerning our knowledge of kidney diseases and their application in daily use in Hungary, because in the past they were the ones who used the most advanced knowledge in their practices. One of today's greatest challenges for us is to be able to inform healthy and ill people alike properly about kidney diseases and their prevention or management. Place this in order to stem the epidemic of chronic renal failure and still pay homage to this disease's greatest scientist, Richard Bright. Orv. Hetil., 2011, 152, 1623–1626.

Keywords: Richard Bright, World Kidney Day, renal failure, medical certificate

(Beérkezett: 2011. augusztus 13.; elfogadva: 2011. augusztus 29.)

2011-ben éppen ötödik alkalommal került meghirdetésre a „Vese Világnapja”, amely figyelemfelhívást jelent a krónikus veseelégtelenség népbetegséggé válására. A „Vese Világnapja” egy nap az évből (mindig március második csütörtöke), amely a betegek és az egészségesek számára is információt nyújthat az egészség megőrzésére és a vesebetegség megelőzésére. Kevesen tudják, hogy a világnapot magyar kezdeményezésre (Magyar Vese Alapítvány) a Vesealapítványok Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Kidney Foundations [IFKF]) és a Nemzetközi Nephrologiai Társaság (International Society of Nephrology [ISN]) hirdette meg.

Mai ismereteink és az alkalmazott gyakorlat szerint a nem veseeredetű vesebetegségek, a hypertonia és a diabetes mellitus évtizedek alatt kialakuló renális szövődménye okozza legnagyobb mértékben a krónikus vesebetegséget, a veseelégtelenséget. Ezért is fenyeget annak a veszélye, hogy a népbetegségekből származó szövődmény mértékét tekintve maga is népbetegséggé válik. Napjainkban egyre több tudást alkalmazhatunk a vese védelmére és egyre jobb minőségben tudunk néhány funkciót pótolni dialíziskezeléssel, illetve „gyógyulást” adni vesetranszplantációval. Mind a szakmai tudás átadása, oktatása, mind pedig az egészségesek és betegek tájékoztatása, informálása a vesebetegségekről, a szűrésről, a kockázatcsökkentésről és a megfelelő kezelésről még előttünk álló feladat. A Nemzeti Vese Program Magyarországon a Vese Világnapja feladatait egy nap helyett egész évre folyamatosan vállalta fel, és szakmai irányítás mellett a lakosság széles körű információs kampányait, lehetőségeit szervezi. Sajátos tény, hogy egy létfontosságú szervről ily kevés laikus értés és tudás legyen, szemben például a szívvel, pedig a nefrológia tudománya is szinte egydíós az emberiséggel.

Az urémiás állapot, illetve az ahhoz vezető veseeredetű megbetegedések egyik legkorábbi felismerője, leírója és kutató-gyógyítója *Richard Bright* (1789–1858) angol orvos volt. Sokféle szempontból érdemes megemlékeznünk róla éppen a „Vese Világnapja” kapcsán is.

Richard Bright 1789 szeptemberében született Bristolban. 1808-ban kezdte meg tanulmányait az edinburghi egyetemen, ahol előbb filozófiát hallgatott, majd a következő évben ugyanott már orvosi stúdiumokat folytatott. 1810 nyarán részt vett *Sir Georg Stuart Mackenzie* izlandi expedíciójában, és az erről kiadott könyv (Travels

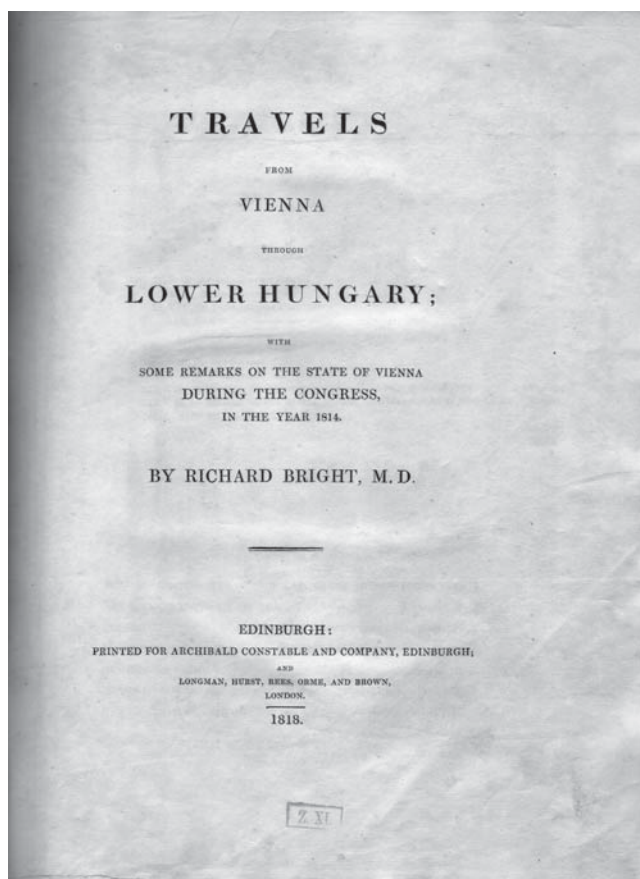
in Iceland) természettudományi fejezeteit már ő írta. 1813-ban írta meg az orbánc fertőző voltával (De erysipelate contagioso) foglalkozó disszertációját. 1814-ben, a híres bécsi kongresszus évében kezdi meg hosszú európai tanulmányútját, amelynek során huzamosabb időt tölt Hollandiában, Belgiumban, Németországban és hazánkban is.

Az európai tanulmányút során, 1815 áprilisában hagyta el Bright Bécset. Útja Pozsonyon, Nagyszombaton át Selmecebányára vezetett – itt a bányaművelést tanulmányozta –, majd Budára ment. Magyarországon – „...ez az ország régóta vonzott...” írja – nem annyira az orvosi élet és az egészségügyi viszonyok érdekelték, mint inkább a gazdasági és kulturális élet, az ország természetrajza és földrajza. Összesen két alkalommal járt hazánkban és élményeit saját rajzaival illusztrált útleírásában örökítette meg [1]. Könyvében kemény kritikával is illette a magyarországi társadalmi és szociális viszonyokat, miközben elragadtatással írt a tájról és az emberekről (1. ábra). Nagyon érdekes, hogy a reformkor szellemének megfelelően a kritikára elfogadó válasz is született *Teleki József* gesztusaként [2]. Teleki válaszában Bright útleírását kommentálva nemcsak elfogadja a hazai jobbágyok sorsára, a börtönügyre, a játékszín elhanyagolására stb. vonatkozó elítélő megállapításait, de még meg is köszöni azokat. „Magyarország mostani állapotjának hiánosságai sok részben helyesen ... fedeztetnek fel.”

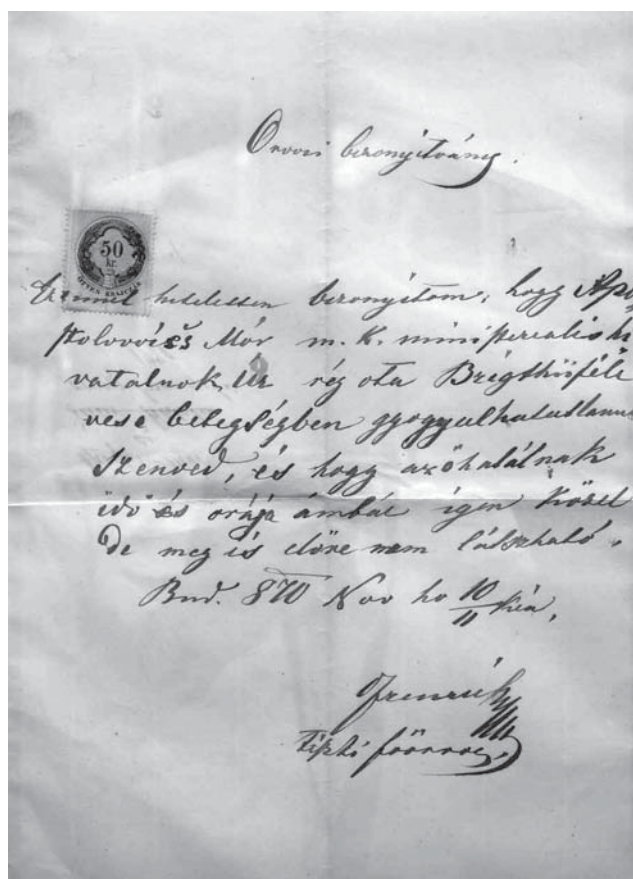
Bright magyarországi utazásakor a pécsi Irgalmas Kórházban tett látogatásának emlékét a látogatás 170. évfordulóján, 1985-ben, a Magyar Nephrologiai Társaság és a Pécsi Orvostudományi Egyetem Bright portréját ábrázoló érmével díszített emléktáblán örökítette meg (Nowotarski István alkotása) [3].

Magyarországon saját korában Bright ismertebb volt magyarországi utazásáról, illetve arról írt könyvéről, mint orvosszakmai munkáiról.

1820-ban végleg letelepszik Londonban és a híres Guy's Hospitalban megkezdí munkásságát, amelynek során különösen nagy figyelmet szentel a kórbonctan-nak. *Thomas Addisonnal* és *Thomas Hodgkinnal* együtt Richard Bright a londoni Guy's Hospital világhírű „tudóstrióját” alkotta. Bright 38 éves korában, 1827-ben mint a londoni Guy's Hospital primariususa elsőként írja le a nephritis – ma Bright-kórként ismert – klasszikus

1. ábra | Richard Bright 1818-ban megjelent útikönyve Magyarországról

2. ábra | Orvosi bizonyítvány 1870-ből, a Bright-féle vesebetegség említésével

képét. Megfigyeléseit 23 vesebeteg gondos klinikai obszervációja és ezek kórboncolása kapcsán írta le. Patológiaiailag a nephritis három formáját különíti el: 1. sápadt vagy sárga vese; 2. foltos nagy vese; 3. kemény zsugorvese [4, 5]. 1842-ben a Guy's Hospitalban egy külön „vesebetegosztályt” létesített.

Elsőként ugyan *John B. Blackall* vetette fel bizonyos ödemás betegek vizeletében a fehérjét, és megfigyelését 1813-ban tette közzé [6], igazán azonban Bright ismerte fel a vesebetegségek patológiájában és klinikumában az oki összefüggést az ödéma, az albuminuria és a vesebetegség között. Bright mutatta ki először a vesebetegséget kísérő anémiának megjelenését és tüneteit. Bright először tett különbséget a cardialis és renalis oedema között, de megfogalmazta a ma újra felfedezett cardiorenalis szindróma lényegét is, a szív- és veseelégtelenség együttes előfordulását és egymásra hatását.

Tudományosan foglalkozott a központi és a perifériás idegrendszer megbetegedéseivel is. Különösen érdekelték a vesebetegségek folyamán kialakult idegrendszeri elváltozások. Az urémiásokban fellépő zavartság Bright-féle leírása a francia irodalomban azóta is „folie brightique” néven szerepel [7].

A Bright-kórról először magyarul Wagner E. könyvét olvashatták, amely *ifj. dr. Horváth Árpád* fordítá-

sában jelent meg 1885-ben, a Magyar Orvosi Könyvtár Társulat Könyvtárában [8]. Ebben a nephritis mellett a fehérjevizelés, illetve az urémiás állapot részletes, mai napig használható leírását is megtalálhatjuk. A veseelégtelenség kifejezést és annak jellemzését magyarul először *Korányi Sándor* használta [9]. A XX. században már számos veseegyházi iskola fémjelzte a kutatást és gyógyítást Magyarországon is.

És most következzen egy kis kitérő...

*Ernest Rutherford*nak tulajdonítják a mondást: „Csak kétféle tudományt ismerek: a fizikát és a bélyeggyűjtést.” A sors iróniája, hogy Nobel-díját kémiai munkásságával érdemelte ki. A bélyeggyűjtés napjainkban már nem tartozik az igazán kedvenc elfoglaltságok közé, pedig a gyűjtői kíváncsiságon kívül oktató, tanító szerepe és a tudás és szépség iránti alázatra nevelő hatása kiemelkedő lehetne. Nem is beszélve a vadászat izgalmáról, amikor a színes és szagátott szélű papírfecniket látja az ember egy-egy képeslapon, újságszálon vagy hivatalos, esetleg magánlevélen. E szenvedély révén sodortattam magam is sokszor és sokféleképpen számos, filléres levél megvásárlására, a rajta lévő bélyeg miatt. Az egyik levélcsomag megvételekor is csak a vak szerencsében bízhattam, vajon bélyegritkaság kerül-e elem. Nos, a szerencse elkényeztetett, a bélyegek értéktelen sokasága mellett az egyik „levél” egy orvosi bizonyít-

vány volt, amelyről kiderült, hogy a nefrológia ritka kincsének is tekinthető.

Az 2. ábrán látható az 1870-ből származó orvosi bizonyítvány (hitelesítve elő- és a hátoldalon több illetékbélyeggel), szövegét az olvashatóság kedvéért külön is leírtam:

„Orvosi bizonyítvány

Ezennel hitelesen bizonyítom, hogy Apostolorovics Mór m. K. miniszterialis hivatalnok úr rég óta Bright-féle vese betegségben gyógyulhatatlanul szenved, és hogy az ő halálának idő és órája ámbár igen közel de még is előre nem látható.

Bud. 870 Nov ho 10 napján

.....
tiszti főorvos”

A Richard Bright által elsőként leírt krónikus vesebetegség és róla elnevezett Bright-kór ismereteim szerinti legrégebbi magyar említése foglaltatik a levélben, hiteles diagnózisként. A 140 éves dokumentum azt is alátámasztja, hogy a vesebetegségekről megszerezhető ismeretek és a napi gyakorlatban történő alkalmazásuk tekintetében is büszkék lehetünk magyarországi elődeinkre, akik a legkorszerűbb tudást alkalmazták praxisukban.

A XIX. században a Bright-kórról keveset írtak Magyarországon, ugyanakkor cikkeztek viszont a Magyarországon utazó angol orvosról, így az *Orvosi Hetilap* hasábjain is. Brighttal kapcsolatban négy cikk jelent meg az *Orvosi Hetilap*ban, életéről, a földesúri börtönökről, pécsi látogatásáról és születésének 200. évfordulója kapcsán [10, 11, 12, 13]. Magyarul más lapokban is inkább utazásával kapcsolatos írások és emlékezések jelentek meg [14, 15, 16, 17], a nevével elnevezett betegség felfedezéséről kevesebbet írtak. Pedig, ahogy a bevezetőben is írtam, napjaink egyik legnagyobb kihívása, hogy gátat vethessünk a járványszerűen terjedő krónikus vesebetegségnek, veseelégtelenségnek és mindemellett tisztelettel adózzunk e betegség egyik legnagyobb tudójának, Richard Brightnak.

Irodalom

- [1] Bright, R.: Travels from Vienna through Lower Hungary; with some remarks on the state of Vienna during the Congress, in the Year 1814. Archibald Constable and Company, Edinburgh, 1818.
- [2] Teleki J.: Külföldi Literatura. Tudományos Gyűjtemény, 1819, III, 93.
- [3] Nagy, J., Sonkodi, S.: Richard Bright in Hungary: A reevaluation. Am. J. Nephrol., 1997, 17, 387–391.
- [4] Bright, R.: Reports of Medical Cases Selected with a View of Illustrating the Symptoms and Cure of Diseases with a Reference to Morbid Anatomy, vol. 1. Longmans, London, 1827.
- [5] Bright, R.: Guy's Hospital Reports, 1836, I, 380.
- [6] Blackall, J. B.: "Observations on the nature and cure of dropsies etc." London, 1813.
- [7] Locke, S., Merril, J., Tyler, R.: Neurological complications of acute uremia. JAMA, 1961, 178, 1158.
- [8] Wagner E.: A Bright-kór. Ford. ifj. dr. Horváth Á. A Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat Könyvtára. XLVII. kötet, 1884. Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat, 1885.
- [9] Korányi S.: A vesebajok funkcionális pathológiája és terapiája klinikai előadásokban. Német eredetiből fordította: Hetényi Géza. CXXV. kötet. Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat, 1930.
- [10] Tóth A. R.: Bright a földesúri börtönökről. Orv. Hetil., 1971, 111, 1657–1659.
- [11] Schultheisz E.: Richard Bright, M. D. (Egy angol orvos Magyarországon). Orv. Hetil., 1964, 105, 1714–1716.
- [12] Szébenyi B.: Tavaly emlékeztek meg Richard Bright születése kétszázadik évfordulójáról. Orv. Hetil., 1990, 131, 161.
- [13] Süle T.: Richard Bright Pécssett. Orv. Hetil., 1995, 136, 1845–1847.
- [14] Ákos K.: Angol tudós Magyarországról. Magyar Orvosi Szemle, 1947, I (10), 16–17.
- [15] Richard Bright on Lake Balaton. Richard Bright életéből és magyarországi utazásáról. Fordította: Boksay Gy. Medical History, 1970, 1. sz.
- [16] Richard Bright utazásai a Dunántúlon 1815. (Szerk.: Éri I.) A szemelvényeket válogatta, fordította és a bevezetést írta: Szerecz I. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1970.
- [17] Szabó I.: Melegvízi növényfajok Hévíz és Keszthely vizeiben. Bot. Közlem., 2002, 89, 105–115.

(Kiss István dr.,
Budapest, Halmi u. 20–22., 1115
e-mail: ikiss@enternet.hu)

Az **Egyesített Szent István és Szent László Kórház** (1097 Budapest, Nagyvárad tér. I.) főigazgatója pályázatot hirdet a kórház

**radiológus szakorvosi és szakorvosjelölti, valamint
Fül-Orr-Gégészeti Osztályra (2 fő részére) maxillo-facialis szájsebész szakorvosi állásra.**

Egyéb információk: www.nki.gov.hu, www.istvankorhaz.hu; www.budapest.hu